
Meditatie

Een gruwelijke soldatengrap

W. van Veelen

'Ze dwongen een voorbijganger die net de stad binnenkwam, Simon van Cyrene, de vader van Alexander en Rufus, om het kruis te dragen.' (Markus 15:21)

Op de weg naar Golgotha verschijnt een zekere Simon van Cyrene op het toneel. Hij wordt door de Romeinse soldaten gesommeerd om het kruishout van Jezus over te nemen; een onderdeel van het lijdensevangelie dat mij altijd gefascineerd heeft. Het zal je maar gebeuren: het ene moment ben je nietsvermoedend op weg naar Jeruzalem, het volgende moment strompel je met een balk op je rug achter ene Jezus aan. Wie was deze Simon en waarom vertellen de synoptische Evangeliën dit verhaal?

Eendagskoning

Het is bekend dat ter dood veroordeelde misdadigers zelf de dwarsbalk van het kruis (*patibulum*) naar de plaats van executie moesten dragen. De vraag is waarom in het geval van Jezus hiervan afgeweken wordt. Doorgaans wordt aangenomen dat Jezus, vanwege de geseling die Hij daarvoor had ondergaan, te verzwakt was om het kruis op zich te nemen. Daarop wordt op een zeker moment door de Romeinse soldaten een toevallige voorbijganger gevorderd, Simon van Cyrene. Hij moest Jezus maar een handje helpen. Zo staat dit voorval bekend in de rooms-katholieke kruiswegliturgie: Simon van Cyrene *helpt* Jezus bij het dragen van het kruis (vijfde statie). Ook Calvijn volgt deze uitleg, waarbij hij opmerkt dat de twee rovers die samen met Jezus gekruisigd werden, vermoedelijk beter afgetraind waren; de Zoon van God blijkt ook hierin het zwakke en kwetsbare Lam Gods te zijn. Hoewel het aannemelijk is dat Jezus door de lijfstraf aanzienlijk verzwakt was, wordt hierover door de synoptici met geen woord gerept. Bovendien geeft Mattheüs de indruk dat de stoet nog maar net vertrokken was, toen Simon door de soldaten bij de kraag werd gevat (Matth. 27:32). Een moment van zwakte zou je eerder halverwege of aan het eind van de *via dolorosa* verwachten. Het is de vraag of het kruis-

dragen van Simon van Cyrene verklaard kan worden vanuit een mogelijke inzinking van Jezus.

Anderen hebben gewezen op een macaber soldatenspel dat zo nu en dan in de klassieke oudheid gespeeld werd. Bij zo'n spel werd een gevangene uitverkoren om voor één nacht koning te zijn, met bijbehorende privileges, om de volgende ochtend op gruwelijke wijze vermoord te worden (Michael Green). Ook de nieuwtestamenticus Van Bruggen interpreteert het voorval met Simon van Cyrene in het licht van de bespotting door de Romeinse soldaten. Dit lijkt aannemelijk. Wanneer we uitzoomen, zien we dat het spel van start gaat zodra de soldaten Jezus in handen krijgen. Het hele cohort, dat is al gauw een paar honderd man, wordt opgetrommeld (Matth. 7:27; Mark. 15:16). Eerst rukken ze Jezus' kleren van zijn lijf en verkleden hem als koning, met een kroon op het hoofd en een staf in de hand (Matth. 27:29). Vervolgens vallen ze een voor een op de knieën voor deze koning-voor-een-dag. Hilariteit alom! Al snel neemt het spel grimmiger vormen aan: verbaal geweld maakt plaats voor fysiek geweld (Mark. 15:19; Joh. 19:3).

Wanneer dit koningsspel op den duur gaat vervelen, leiden ze Jezus naar buiten om gekruisigd te worden. Maar wat is een koning zonder lakei? Gauw wordt een willekeurige Joodse voorbijganger gezocht en gevonden (*euron*, Matth. 27:32). Ze grijpen hem vast (*epilabomenoi*, Luk. 23:26) en dwingen hem (*angareuousin*, Mark. 15:21) het kruishout van Jezus over te nemen. Dan laten ze het hem achter Jezus aandragen, als een knecht in het gevolg van zijn meester (Luk. 23:26). Aangekomen op de Schedelplaats bieden ze Jezus zure wijn als welkomstdrankje aan. Vervolgens hijsen ze Jezus op zijn houten 'troon' en brengen hem, vol minachting, eer als 'koning van de Joden'. Daarna wordt er gedobbeld om de schamele erfenis van deze eindagskoning. Intussen heeft de samengestroomde menigte het spottende spel van de soldaten overgenomen. Zelfs de twee misdadigers die met Jezus gekruisigd worden doen een duit in het zakje (Matth. 27:44). Pas als Jezus zijn laatste adem heeft uitgeblazen lijkt het soldatenspel uitgespeeld te zijn (vgl. Mark. 15:39).

Diepere betekenis

Wat moeten we nu met de persoon van Simon van Cyrene? De naam Simon doet een Joodse afkomst vermoeden. We weten bovendien dat in de stad Cyrene in Libië (Noord-Afrika) een grote Joodse gemeenschap was. Ook in Jeruzalem was een synagoge waar veel Noord-Afrikaanse Joden kwamen (Hand. 6:9). Zou deze Simon in de stad zijn vanwege het Joodse paasfeest (vgl. Hand. 2:10)? Soms wordt het in preken zo voorgesteld: de Joodse pelgrim Simon is vanuit Cyrene op weg naar Jeruzalem om te offeren in de tempel. Vlak voordat hij de stad binnenkomt, loopt hij echter Christus tegen het

lijf, het Paaslam dat ook voor hém zijn leven zal geven. Het kleine offer dat Simon gedwongen wordt te brengen, valt in het niet bij het immense offer dat Christus zal brengen. Zoals Simon plaatsvervangend Jezus' kruis moet dragen, heeft Christus plaatsvervangend onze schuld gedragen. Hoezeer we dit laatste ook belijden: we betreden hier wel het terrein van speculatie. Simons naam doet weliswaar een Joodse afkomst vermoeden – hij had evengoed een Libische zakenman kunnen zijn, die wist dat het rond het Joodse Paasfeest altijd een drukte van jewelste was en dus goed zakendoen. Het punt is: we weten het niet.

Een andere interpretatielijijn haakt aan bij het thema 'kruisdragen'. Jezelf verloochnen en je kruis opnemen hoort immers bij discipel van Jezus zijn (Mark. 8:34; Matth. 16:24). Op de avond van Jezus' arrestatie had Petrus zijn meester op het hart gedrukt dat hij bereid was om met Hem te sterven; de andere leerlingen vielen hem daarin bij (Mark. 14:31). Enkele uren later hebben ze Hem allemaal in de steek gelaten en heeft zelfs Petrus met al zijn bravoure zijn Meester verloochnend. In de hand van zijn beulen staat Jezus er alleen voor. Maar dan zien we daar opeens ene Simon van Cyrene. Hem wordt door de soldaten opgedragen Jezus te volgen met het kruis op de rug; een volgeling tegen wil en dank. Vermoedelijk hebben Jezus' leerlingen van een afstandje staan kijken. Confronterend moet dat zijn geweest! Want wie loopt daar, vlak achter Jezus aan? Niet een van hen, maar een onbekende Joodse man bevindt zich in de nabijheid van hun Heer. God zorgt tóch voor een kruisdrager in Jezus' gevolg. Zo maakt de figuur van Simon van Cyrene duidelijk waar Christus ten diepste op doelde met 'je kruis opnemen'; Simon is de eerste die daadwerkelijk zijn kruis op zich nam en Jezus volgde.

Sommige uitleggers trekken deze lijn nog verder door en veronderstellen dat deze onverwachte ontmoeting met Jezus Simons leven radicaal veranderd heeft. Ze verwijzen daarbij naar de intrigerende toevoeging in het Markusevangelie, waarin Simon niet alleen geïntroduceerd wordt als afkomstig van Cyrene, maar ook als 'de vader van Alexander en Rufus' (15:21). Deze toevoeging doet vermoeden dat Simon en zijn zonen geen onbekenden waren in de gemeenschap van de eerste christenen. In dat geval, is de gedachte, zou Simon met zijn twee zonen ook na het paasweekend de Gekruisigde zijn blijven volgen. Als dit inderdaad zo is, dan zou de Rufus die we in Romeinen 16:13 tegenkomen, weleens één van Simons zonen kunnen zijn. Hoe mooi wil je het hebben: van toevallige voorbijganger (*paragonta*, Mark.15:21) wordt Simon een toegewijde volgeling van Jezus! Maar ook hier geldt dat onze exegese al gauw speculatief wordt. Het feit dat we Simon van Cyrene nergens meer tegen het lijf lopen in het Nieuwe Testament zou juist voor het tegendeel kunnen pleiten.

Interessant genoeg wordt in de niet-westerse theologie de vinger gelegd bij het feit dat Simon afkomstig was uit Cyrene, een stad in Noord-Afrika. Afrikaanse theologen zien Simon als een broeder, een vertegenwoordiger van het Afrikaanse continent. Vaak wordt dan de ‘Simeon die Niger werd genoemd’ uit Handelingen 13:1 beschouwd als een en dezelfde persoon. Opvallend detail is dat Simon van Cyrene, op het moment dat hij door de soldaten wordt staande gehouden, ‘van het land kwam’ (*ergomenon ap agrou*, Mark.15:21; Luk. 23:26). Die arme Simon, die eindelijk zijn maniok-akkertje heeft bewerkt, krijgt tóch het loon hij verdient: een ontmoeting met de Messias. Zo ontvangen de vernederde Afrikaanse volken een eervolle vermelding in de heilige Schrift: Jezus wordt beschuldigd door de Joden, ter dood veroordeeld door de Romeinen, maar bijgestaan door een zwarte Afrikaan (Adeyemo)! Ook in de recente *Black Lives Matter*-beweging staat Simon symbool voor de gediscrimineerde Afro-Amerikaanse bevolking die in het moderne Amerika wordt achtergesteld, maar door God wél gezien en gehoord wordt. Google maar eens op ‘Black Lives Matter’ en ‘Simon of Cyrene’. Hoewel deze contextuele benaderingen een verrassend nieuw licht werpen op het lijdensevangelie, wordt de uitleg van Simon als vertegenwoordiger van Afrika voor mijn gevoel toch meer gevoed door ideologische motieven dan door zorgvuldige exegese.

Geen rond verhaal

Er kleeft nog een ander bezwaar aan bovenstaande benaderingen van Simon van Cyrene – hoe mooi sommige vondsten ook zijn! Want waarom zouden alle gaten in het verhaal opgevuld moeten worden? Waarom mag Simon van Cyrene voor ons geen onbekende blijven? Iemand die plotseling in het Evangelie opduikt en weer verdwijnt? Van wie we niet weten wat hem in Jeruzalem bracht, waar hij stond ten opzichte van Christus en wat er van hem geworden is na het drama op Golgotha; een persoon in nevelen gehuld? Ik bedoel dit: waarom zou alles in het lijdensevangelie een diepere betekenis moeten hebben? Voor je het weet, maak je van het lijdensverhaal een soort theologische constructie; een ‘kloppend’ verhaal waarbij achter elk detail allerlei diepere lagen schuil zouden gaan. Ook de figuur van Simon van Cyrene wordt dan in dit *framework* geperst. We gaan op zoek naar allerlei lagen en verbanden, terwijl we daarbij het ronduit schokkende van de kruisweg over het hoofd zien, namelijk dat onze Here Jezus op afschuwelijke wijze door een troep Romeinse soldaten getreiterd wordt en dat Simon, geheel ongevraagd, onderdeel wordt van dit drama.

Toen ik in Frankrijk predikant was, heb ik catechisatie gegeven aan een jong stelletje dat de wens had om in de kerk te trouwen, maar onbekend was

met God en geloof. Op een zeker moment gaf ik ze als huiswerk mee om het Markusevangelie door te lezen. De keer daarop zaten ze geschokt bij mij op de bank: 'Hoe ze Jezus behandeld hebben, het is zó wreed!' Laten we het ruwe en rauwe van Goede Vrijdag niet uit het oog verliezen: Jezus' kruisdood was óók een gemene soldatengrap, een gruwelijk koningsspel, waarin Simon van Cyrene, min of meer bij toeval, de rol van hofdienaar vervulde. Goddank heeft onze God de soldaten in hun dwaasheid (vgl. Luk. 23:34!) gebruikt om, inderdaad, de prijs te betalen die voor ons teveel gevraagd was. Zo bewijst God dat Hij het kwaad – zelfs dit soldatenkwaad – ten goede kan keren (vgl. Heidelbergse Catechismus, Zondag 9).

In het lijdensevangelie is Christus dus tegelijkertijd de Goede Herder die zijn leven zélf aflegt (Joh. 10:18) én het onschuldige slachtoffer op wie de soldaten hun gevoel van innerlijke leegte, zinloosheid en frustratie botvieren. Ik krijg dat niet rond in mijn hoofd, en dat hoeft ook niet. Ik mag het lelijke en lompe van dit koningsspel laten staan. Om, juist op die manier, onder de indruk te komen van Gods macht en glorie. Ongelofelijk, dat God dít kwaad-aardige spel wilde gebruiken: Hij, die de zonde niet kende, werd voor ons – voor mij – één gemaakt met de zonde... (2 Kor. 5:21).

De kracht van God

Dat we ons niet moeten blindstaren op de persoon van Simon van Cyrene, blijkt verder uit het Evangelie van Johannes. Het is opmerkelijk dat Johannes in zijn verslag van Jezus' laatste ogenblikken geen melding maakt van het kruisdragen door Simon. Bovendien benadrukt hij dat Jezus zelf het kruis droeg (Joh. 19:17). Bij Johannes valt alle licht op Christus, het ware Paaslam dat de zonden van de wereld wegneemt (Joh. 1:29). Zou Johannes dan niet geweten hebben van die onbekende man die achter Jezus aan sjokte? Vast wel (vgl. Joh. 20:30-31, 21:25). Maar Johannes heeft een ander belang. Toen hij zijn Evangelie schreef, deden er allerlei geruchten de ronde dat Jezus schijndood was. In de 2de eeuw na Christus beschrijft Ireneüs de gnostische leer van Basilides, die rond de eeuwwisseling beweerd zou hebben dat Simon van Cyrene in plaats van Jezus zou zijn gekruisigd; Simon zou uiteindelijk zelf op het kruis zijn beland! Met oog op dergelijke ideeën, beklemtoont Johannes dat Jezus, als een tweede Isaak (Gen. 22), zelf het kruishout gedragen heeft. Zo laat de oude Johannes er geen twijfel over bestaan dat Jezus werkelijk de Redder van de wereld is, 'opdat u door te geloven leeft door zijn naam' (Joh. 20:31). Met andere woorden: juist door het lijden te aanvaarden bewijst Jezus volgens Johannes dat Hij een ándere Koning is: geen koning-voor-een-dag, maar koning-voor-altijd (vgl. Dan. 7:14).

Velen zullen echter over déze exclusieve claim van het christelijk geloof

vallen. De bespotting door de soldaten zet de toon voor de manier waarop het lijdensevangelie door de eeuwen heen ontvangen is. Denk bijvoorbeeld aan de bekende *Alexamenos Graffito*, een spotprent uit circa 200 na Christus, waarbij Jezus wordt voorgesteld als een ezelsfiguur aan een kruis. 'Alexamenos aanbidt (zijn) god' staat eronder. Paulus' woorden blijken tot op de dag van vandaag actueel: 'De boodschap van het kruis is dwaasheid voor wie verloren gaan, maar voor ons die worden gered is het de kracht van God' (1 Kor. 1:18).

Ds. W. van Veelen is predikant van de Magnificatkerk (GKv) in Tiel.